

Regeringens proposition

1989/90: 13

Fortsatt giltighet av 1952 års
tvångsmedelslag

Prop.
1989/90: 13

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 5 oktober 1989.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Laila Freivalds

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att 1952 års lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål skall fortsätta att gälla till utgången av år 1990.

Lag om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

Härigenom föreskrivs att lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, som gäller till utgången av år 1989¹, skall fortsätta att gälla till utgången av år 1990.

¹ Lagens giltighetstid senast förlängd 1988: 1372.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 5 oktober 1989

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Hjelm-Wallén, S. Andersson, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Hultström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Nordberg, Engström, Freivalds, Wallström, Löow

Föredragande: statsrådet Freivalds

Proposition om fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag

1 Inledning

Bestämmelser om tvångsmedel vid beivrande av brott finns, förutom i rättegångsbalken (RB), i bl. a. lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål. Lagen innehåller tilläggs- och undantagsbestämmelser till den grundläggande regleringen i RB i fråga om straffprocessuella tvångsmedel. Lagen är tidsbegränsad och gäller efter den senast gjorda förlängningen till utgången av år 1989 (prop. 1988/89:15, JuU5, rskr. 25, SFS 1988:1372).

Frågan om möjligheterna att föra över reglerna i 1952 års lag till RB har övervägts av tvångsmedelskommittén (Ju 1978:06). Kommittén har i sitt slutbetänkande (SOU 1984:54) Tvångsmedel – Anonymitet – Integritet föreslagit att den särskilda regleringen i 1952 års lag behålls och att lagen liksom nu skall ha begränsad giltighetstid och regelbundet omprövas. Betänkandet har remissbehandlats. Mot bakgrund av att 1952 års lag nu är föremål för uppmärksamhet av SÄPO-kommittén (Ju 1987:05) har det dock ansetts lämpligast att låta ett mera definitivt ställningstagande i denna fråga anstå i avvaktan på den kommitténs arbete (se prop. 1988/89:124 s. 24). Frågan om en ytterligare förlängning av giltighetstiden av 1952 års lag tas därför upp nu.

2 Gällande ordning

1952 års lag gäller vid förundersökning angående vissa brott mot rikets säkerhet och vissa andra grövre brott. Den innehåller, som jag nyss nämnde, tilläggs- och undantagsbestämmelser till den grundläggande regleringen i RB i fråga om straffprocessuella tvångsmedel.

När det gäller de s. k. personella tvångsmedlen – främst häktning och anhållande – ger 1952 års lag möjlighet att i vissa fall hålla en person häktad under längre tid än vad som är tillåtet enligt de allmänna reglerna i RB. Det gäller den situationen att utredningen ännu inte nått så långt att

den häktade kan anses vara "på sannolika skäl misstänkt" för brottet, utan att häktning skett trots att vederbörande endast är "skäligen misstänkt", s.k. utredningshäktning. 1952 års lag ger utrymme för att låta sådan utredningshäktning fortgå under ca fyra veckor, medan RB:s regler bara tillåter en vecka (2 § 1952 års lag).

Enligt 1952 års lag kan ett skriftligt meddelande som avses i 27 kap. 2 § andra meningen RB tas i *beslag*, även om det för brottet är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år (3 §).

Förordnande om *kvarhållande av en postförsändelse m. m.* enligt 27 kap. 9 § RB kan enligt 1952 års lag i vissa brådskande fall meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren (4 §). Enligt RB:s regler är det alltid rätten som beslutar i dessa fall.

De tidigare reglerna i 27 kap. 16 § RB om telefonavlyssning har genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 september 1989 ersatts av bestämmelser om *hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning* (27 kap. 18–24 §§ RB). Samtidigt ändrades 5 § i 1952 års lag, som innehåller kompletterande regler, för att passa in i det nya systemet (prop. 1988/89: 124, JuU25, srkr. 313, SFS 1989: 650).

Hemlig teleavlyssning innebär att samtal eller andra telemeddelanden som befordras av televerket till och från viss telefonapparat eller annan teleanläggning i hemlighet avlyssnas eller upptas genom tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet. Förutom avlyssning av telefonsamtal kan tvångsmedlet således användas också för upptagning av annan telekommunikation än muntlig sådan, såsom telex, telefax och datakommunikation. Hemlig teleövervakning innebär att uppgifter i hemlighet lämnas av televerket om samtal eller andra telemeddelanden som har expedierats eller beställts till eller från en viss telefonapparat eller annan teleanläggning eller att en sådan anläggning avstängs för samtal eller meddelanden.

Enligt RB får hemlig teleavlyssning användas om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år och även vid brottsutredningar som rör försök, förberedelse och stämpling till sådant brott. Som ytterligare förutsättning för hemlig teleavlyssning gäller att det skall föreligga skäligen misstanke om brottet och att åtgärden skall vara av synnerlig vikt för utredningen. Tillstånd till hemlig teleavlyssning meddelas av domstol på ansökan av åklagaren och skall gälla viss tid, högst en månad från dagen för beslutet. Hemlig teleövervakning får användas om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än sex månader och vid narkotikabrott med enbart fängelse i straffskalan. I övrigt är förutsättningarna knutna till reglerna om hemlig teleavlyssning.

1952 års lag ger i förhållande till RB utvidgade möjligheter att använda hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Tillstånd till åtgärden får lämnas, även om det för brottet är föreskrivet lindrigare straff än vad som krävs enligt RB. Åklagaren får i brådskande fall själv besluta om användning av tvångsmedlen. Har åklagaren gjort detta, skall anmälan ofördröjligen göras hos domstolen, som skyndsamt skall pröva ärendet.

I detta sammanhang kan erinras om *lagen (1989: 530) om åtgärder för att förebygga våldsdåd med internationell bakgrund (terroristlagen)* som

trädde kraft den 1 juli 1989 och bl. a. ersatte bestämmelserna i den tidsbegränsade s. k. spaningslagen, alltså lagen (1975: 1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall (prop. 1988/89: 86, SfU19 och 22, rskr. 325 och prop. 1988/89: 124, JuU25, rskr. 325). Enligt terroristlagen, som inte är tidsbegränsad, får i vissa fall tvångsåtgärd såsom t. ex. hemlig telcavlyssning tillgripas, när åtgärden är påkallad för att utröna om en terroristorganisation planlägger eller förbereder en gärning som innebär våld, hot eller tvång för politiska syften. I likhet med föregående år kommer regeringen även fortsättningsvis att årligen lämna riksdagen en redogörelse för tillämpningen av ifrågakvarande bestämmelser.

3 Rikspolisstyrelsens skrivelse

I en skrivelse den 3 oktober 1989 till justitiedepartementet har rikspolisstyrelsen anfört att 1952 års lag utgör en nödvändig grund för säkerhetspolisens verksamhet till uppdagande av brott mot rikets säkerhet samt att de möjligheter som lagen ger också har utnyttjats. Enligt rikspolisstyrelsen är det av utomordentlig vikt för säkerhetspolisens fortsatta verksamhet att lagens giltighetstid förlängs.

4 Föredragandens överväganden

1952 års lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål tar sikte på brott som rör rikets säkerhet eller är av allmänfarlig natur. Lagen gäller till utgången av år 1989. I likhet med rikspolisstyrelsen anser jag att lagen fortfarande behövs och att dess giltighetstid bör förlängas. Liksom tidigare bör det ske med ett år eller till utgången av år 1990.

Frågan om förlängning av giltighetstiden för 1952 års lag är enligt min mening av sådan beskaffenhet att lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

5 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att anta ett inom justitiedepartementet upprättat förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.

